

Oudjaar, 31 december 2023

Is er zin in de geschiedenis?

Dorpskerk – Blaricum

Voorganger: ds. J.A. Zeilstra

Schriftlezingen: Prediker 8; Jacobus 3, 13-18 en Lucas 12, 22-32.

Inleiding

In de meeste beschouwingen is 2023 voor de wereld een slecht jaar geweest, met veel oorlog en geweld. Maar wat is dan de waarde van zo'n jaar? Of mag je daar niet naar vragen en moet je gewoon blij zijn met ieder goed moment?

De prachtige afbeelding van Sint Franciscus die preekt voor de vogels is van Giotto. Maar zelf heb ik altijd als het wonder van dit verhaal beschouwd dat het niet Franciscus is die preekt en dat die vogeltjes zo goed kunnen luisteren. De vogels verkondigen aan hém het evangelie. Zij kunnen niet anders dan leven in het moment. Zij kunnen niet bezorgd zijn voor morgen. Zij leven altijd vandaag, in vertrouwen op het voedsel dat zij vandaag vinden. Hun hemelse Vader is het die ze zal voeden. Dat is hun vertrouwen op de Schepper zelf.

1

Nogal wat historici houden ons voor dat er geen diepere zin is in de geschiedenis. En wie de eeuwen overziet kan geneigd zijn dit te beamen. Ook in de bijbel heeft de

sceptische zienswijze ingang gevonden. Toch zegt de bijbel ons ook dat dit niet de enige manier is om naar het leven te kijken. Het maakt verschil hoe wij ons opstellen. *Thema*: Is er zin in de geschiedenis?

Prediking

Gemeente van Christus,
de bijbel beweert echt niet op iedere bladzijde hetzelfde. Dat is wel eens gedacht. Immers Gods Woord werd geacht zichzelf niet tegen te kunnen spreken en ook al waren er vele bijbelschrijvers, de enige echte auteur van de Heilige Schrift was toch tenslotte de heilige Geest. Natuurlijk zag men wel dat er veel verschillende genres in de bijbel herkenbaar waren, van gedichten en fabels tot orakels en geschiedwerken. Toch hebben de meeste bijbellezers de eeuwen door heilige geloofd in een krachtige interne samenhang, een heilige eenheid, die optelde tot één grote heilsverkondiging die uitkwam bij Jezus Christus. Velen geloven dit nog steeds.

Ik denk zelf dat we de eenheid van de Schriften geen onrecht doen, wanneer we samen vaststellen dat er op de verschillende bladzijden van de bijbel en in de verschillende boeken verschillende dingen worden beweerd. Sterker nog, ik geloof dat het ene bijbelboek op het andere reageert en ook corrigeert als het gaat om een bepaalde eenzijdigheid. Er is sprake van een zich dynamisch ontwikkelend Godsbesef. Niet voor niets ligt er meer dan duizend jaar tussen de jongste en de oudste delen van de bijbel. Je zou kunnen spreken van een intertekstualiteit of beter nog, een dialectiek binnen de bijbel zelf. Ik geef u een voorbeeld. In het Jozefsverhaal (eigenlijk een zelfstandige novelle aan het slot van het boek Genesis) worden wijsheid en macht zonder enig probleem met elkaar verbonden.¹ Immers, als Jozef de macht heeft, dan is hij meteen ook de wijze onderkoning van Egypte die zonder verdere problemen niet alleen Egypte, maar ook de Hebreeërs kan redden van de ondergang. Zoiets speelt ook in het wijsheidsboek Daniël. Ook daar worden dromen uitgelegd en kan de joodse Daniël wijze raad geven aan de heidense vorst, terwijl hijzelf een hoge machtspositie bekleedt aan het hof van die vorst.

Maar in het boek Prediker wordt deze toch wat naïeve zienswijze onder kritiek gesteld, alsof het altijd zo goed zou aflopen. Macht en wijsheid gaan niet automatisch samen. Menselijke wijsheid is van nature beperkt. Gods macht is niet altijd zichtbaar in de goede afloop van zaken. Prediker ontwaart een zekere willekeur in het lot dat mensen treft, rechtvaardigen vergaat het zo op het eerste gezicht in ieder geval niet beter dan zondaars, zegt hij. Met een goddelijke Voorzienigheid kan Prediker dan eigenlijk niet uit de voeten. De wijze is in de ogen van Prediker niet zelden een speelbal in de handen van de machthebber. Het sceptische standpunt staat bij Prediker voorop. Eigenlijk hebben al onze inspanningen, zegt hij, maar heel weinig zin. Goed, we kunnen onszelf zo goed mogelijk verzorgen, daar zijn we ook de hele tijd mee bezig. We kunnen onszelf met veel moeite op de been houden. Als we onderweg in het leven dan een klein beetje kunnen genieten, mogen we al heel blij zijn.

¹ Cf. Krüger, Th., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, XIX sonderband, *Kohelet (Prediger)*, Neukirchen/Vluyn 2000, 275.

is wel degelijk mogelijk, maar het ontstaat niet door als mens boven je macht te grijpen en al helemaal niet door oplossingen te gaan forceren. Juist de bescheidenheid, als het gaat om de maakbaarheid van het leven, biedt hoop. Deze bescheidenheid wordt in onze dagelijkse werkelijkheid volop gemist, dat weten jullie allemaal. De kwetsbaarheid en feilbaarheid van mensen wordt vaak zwaar onderschat wanneer mensen met macht hun plannen maken. Dat effect zien wij bij veel politici. Ook in het komend jaar zullen daarvan ongetwijfeld weer heel wat sterke staaltjes worden vertoond. Er gaat ontzettend veel mis, in het groot en in het klein, juist omdat er te weinig rekening wordt gehouden met de beperkte capaciteiten van mensen. Natuurlijk mag je je laten uitdagen en een gezond ambitieniveau is zowel de mensen individueel als ook de samenleving collectief gegund. We mogen dankbaar zijn omdat er ook zoveel goed gaan. Maar kennen wij onszelf goed genoeg om te weten waar de balans ligt tussen doen en laten?

Wij worden tegenwoordig niet door koningen geregeerd, maar door de wetten van de economie en door de grenzen van het speelveld van de aarde met al haar kwetsbaarheid en beperkingen. Die beperkingen regeren absoluut en vormen de wal die het schip keert. Dat zijn de marges waarbinnen gekozen kan worden. Daar kunnen we maar beter rekening mee houden. Dat betekent dus ook dat we er wijs aan doen ons niet te laten opzweepen tot een ongekend welvaarts- en consumptieniveau, dat de aarde overbelast en uitputten en voortijdig naar een einde zal helpen, en waarvoor we ons leven lang krom moeten liggen. Gastvrijheid schijnt, in een wereld met vele migranten, onbetaalbaar te worden. Maar wie niet meer gastvrij kan zijn, zal ook God niet langer kunnen ontmoeten.² Nergens in de bijbel staat dat je pas gastvrij kunt zijn nadat je de wereld hebt gered. Het is juist de kunst om gastvrij te blijven, zo te zeggen, om te blijven dweilen, ook als de kraan open staat. Nee, de macht en de wijsheid liggen nu eenmaal niet vanzelf in elkaars verlengde. En niet in iedere geschiedenis is van te voren de zin te ontwaren. Dat kun je meestal pas achteraf. Het is de kunst het onderscheid te maken wat in de tijd de moeite waard is, datgene wat we kunnen repareren en daar waar we in alle onvolkomenheid moeten handelen. Fijngevoelige differentiatie is elementair.

Als er al iets van de geschiedenis kan worden geleerd, is dit de les: Geschiedenis is nooit een eenduidig verhaal. Geschiedenis heeft niet maar één richting. Wat wij zien als de geschiedenis is in feite de optelsom van talloze geschiedenissen, ontelbare verhalen, klein en groot. Ieder overlijdensbericht in de krant is een puzzelstukje in die grote geschiedenis, tegelijk een miniatuur van een mensenleven, voor de mensen en voor God, een kijkgaatje in de eeuwigheid. In de Jacobusbrief wordt gesproken van onberispelijk leven en van wijze zachtmoedigheid. Tegenover de wijsheid afkomstig van God ziet Jacobus een aardse, ongeestelijke, ja een demonische 'wijsheid'. De zin in het leven ziet hij verbonden met de wijsheid van boven, zuiver, vredelievend, mild en meegaand, rijk aan ontferming, goede vruchten voortbrengend, onpartijdig en oprecht, zegt hij. Zo gesteld spreken wij niet van dé zin van hét leven, maar geven wij zelf, in alle oprechtheid, als antwoord op een roeping van Godswege, zin aan ons leven in de kleine context ons gegeven.

² Vgl. Genesis 18, 1-15.

Zo gezien, kunnen wij het ook niet beter weten voor anderen. Wij hebben niet de opdracht een ander voor te schrijven wat het goede leven is voor hem of haar. Wel kunnen wij uitnodigend zijn. Wij kunnen gastvrij zijn, in het vertrouwen dat God erbij betrokken is. Immers:

Waar in vrede wordt gezaaid,
brengt gerechtigheid haar vruchten voort
voor hen die vrede stichten.³

En zo kan het zijn dat het vertrouwen groeit, gaandeweg, vertrouwen in de mensen en ook het vertrouwen in God. Wij leren het gaandeweg om los te laten. Natuurlijk moet er altijd veel geregeld worden en er moet worden gezorgd, dat is waar. Vast, er moet ook in 2024 weer heel veel geld worden verdiend om de wereld draaiend te houden. Maar laten we nooit vergeten dat de allermooiste 'dingen' ons gegeven worden om niet, juist omdat het geen dingen zijn. De waarde ligt in een andere beleving. De momenten van geluk, de liefde aanraking door een ander mens, de oprechte belangstelling, het belangeloze omzien naar elkaar. De God die ons hiertoe oproept, zal met ons zijn, ook in het komende jaar. Amen.

Uitzending en zegen

Als je vanhier gaat, de nacht van deze wereld in, en thuis het kalenderblad zult omslaan, besef het gezegende mensen te zijn. Je mag de zegen van God meedragen in de tijd en weerspiegelen aan de mensen zolang je de adem is gegeven, al de dagen van je leven. Weet je van God nabij.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid met de Heilige Geest,
is met jullie allen.

Afbeelding: Franciscus en de vogels, Giotto di Bondone (1266-1337), Louvre

Parijs.

³ Jacobus 3,18.